

Belediye Hizmetlerinin Aşırı Fiyatlandırılması: Ankara Örneği

Ali Cenap Yoloğlu

Özet: Bu makalenin amacı, belediyelerden satın aldığımız hizmetler karşılığında ödediğimiz aşırı bedelin farklı gelir grupları üzerindeki etkisini ortaya koymak ve bu aşırı fiyatlandırmanın nedenleri üzerinde akıl yürütmektir. Bu amaçla, Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından sunulan su, ulaşım ve doğalgaz hizmetleri mercek altına alınmış ve adı geçen hizmetlere ödenen ücret artışı enflasyondaki artışla karşılaştırılmıştır. Her üç hizmet için de ücret artışının enflasyon oranının çok üzerinde olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ilk %20'lik gelir grubunun bu üç temel hizmet için gelirlerinden daha büyük bir pay ayırdıkları düşünüldüğünde bunun düşük gelirli aileler için olumsuz etkiler yaratacağı ortadadır. Bu aşırı fiyatlandırmanın başlıca nedenleri; belediyenin başka alanlardaki harcamalarına kaynak yaratmak, belediye şirketlerini aşırı kârlı hale getirerek özelleştirme için çekici kalma ve kentsel yayılmadan kaynaklanan artan kentsel yönetim maliyetlerini halka yansıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yerel yönetimler maliyesi, belediye hizmetleri fiyatları.

Overpricing of Municipal Services: The Case of Ankara

Abstract: The aim of this article is to investigate the effects of excessive prices paid for municipal services on different income groups, and to discuss the causes of this excessive pricing. For this purpose, three services, namely, water, transportation and natural gas provision provided by the Ankara Metropolitan Municipality are scrutinized and the rates of price increase of these three services are compared with the rate of increase in inflation. It is observed that the rates of price increase of these three services are much higher than rate of increase in inflation. Additionally it is obvious that these excessive prices have much more negative impact on low income groups considering that they allocate higher proportion of their income for these three basic municipal services than other income groups. For the main reasons of this excessive pricing for municipal services the followings can be argued: to create financial resources for other expenses; to make municipal enterprises attractive for privatization by making them extremely profitable; to reflect the increasing costs of providing services due to urban sprawl.

Key Words: Local government finance, prices of municipal services.

* Yrd. Doç. Dr., ODTÜ, Mimarlık Fakültesi, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler ABD, Yeni Bina No: 209 ODTÜ/Ankara/Türkiye.

BELEDİYE GELİRLERİ VE BELEDİYE ÖZ GELİRLERİ

Belediyeler de tıpkı devlet ve diğer kamu tüzel kişileri gibi yapmakla yükümlü oldukları işleri yürütmek için bir gelire ihtiyaç duyarlar. Belediye gelirlerini başlıca şu başlıklar altında toplamak mümkündür: merkezden transferler, borçlanma ve öz-gelirlerdir.

Belediyelerin öz-gelirlerini ise, kendi içinde ikiye ayırmak mümkündür: vergi gelirleri ile vergi dışı gelirler. Vergi gelirleri içinde, belediye vergileri ile belediye harçları; vergi dışı gelirler içinde ise, harcamalara katılma payları, kurumlar hasılatı, işletme karları, belediye malları gelirleri, ücretler, cezalar ve çeşitli gelirler (borçlar) yer almaktadır (Çınar ve Güler, 2004: 93).

Bülbül (2006:199) ise hizmet gereği alınan ücretleri, müze giriş ücretlerini, madenlerden alınan payları, belediye teşebbüsleri gelirlerini, özel mal ve hizmet karşılığında elde edilen gelirleri, menkul ve gayrimenkul varlıklarının satılmasından veya kiralanmasından elde edilen gelirleri ve para cezalarını belediyelerin yardımcı gelirleri olarak nitelemektedir.

Kurum, Teşebbüs, İşletme: Hasılat, Kâr ve Ücretler

Yerel yönetimler kendilerine verilmiş görevleri yerine getirmek amacıyla kurum, teşebbüs ve işletme kurma yetkisine sahiptirler. Bu durum devletin bazı hizmet ve malları üretmek amacıyla kamu iktisadi teşebbüsü kurması ile paralel bir yetkidir. KİT sistemine benzer biçimde bu kurum, teşebbüs ve işletmelerin sermayesinin tamamı belediyelere aittir. Kurum ve teşebbüsler, genel olarak; basımevi, çöp imha tesisleri, hastane, düşkünler evi, fidanlıklar, hayvanat bahçesi, kitaplık, halk meslek okulları, anıtlar ve müzeler, mezar salonları, arıza giderme ve onarma kurumlarıdır. İşletmeler ise su, doğalgaz, ulaşım, mezbaha, soğuk hava deposu gibi hizmetleri sunmak üzere kurulurlar (Çınar ve Güler, 2004:123). Ücret ise, vatandaşın isteğine bağlı olarak sunulan mal ya da hizmet karşılığında alınan para olarak tanımlanabilir. Belediyeler ilgili mal ya da hizmet karşılığında alınacak ücret miktarını belirlemeye yetkilidir (Tortop, 1988:140).

Ücretler

Ücretler daha önce söylendiği gibi kamu tüzel kişilerinin ürettikleri mal ya da hizmetleri tüketicilere bir bedel karşılığı sunmalarından elde ettikleri gelirdir. Buradaki ücretler, bir miktar piyasadaki ücretlere benzemesine karşın, bir tür kamu ücretleridir. Çünkü piyasadaki arz ve talebe göre değil, kamu otoritesince sosyal fayda göz önünde tutularak tespit edilirler. Bununla birlikte, belediyeler tarafından sunulan su, doğalgaz, ulaşım gibi hizmetlerin özel faydası sosyal faydasından üstündür. Dolayısıyla bu hizmetlerden yararlananların bir bedel ödemeleri gerekir. Ancak bu bedelin bir piyasa bedeli değil de bir kamu fiyatı

oluşunun nedeni özel faydanın yanında kamusal faydanın da işin içine katılmasıdır (Nadaroğlu, 1978:131).

Kamusal hizmetlerin sosyal fayda yönünü *kamu yararı* açısından ele alanlar belediyelerin bu hizmetlerin sunumundan kâr elde etmemesi gerektiğini savunurlar. Ancak, bu görüşe karşı çıkanlar da vardır. Onlara göre, özel işletmeler gibi kar maksimizasyonu peşinden koşmaktan çok kamusal yönü de bulunan bu hizmetler normal kârlılık prensibine göre sunulmalıdır. Çünkü bazı kişilerin satın aldıkları hizmete, hizmetin marjinal maliyetinin altında tespit edilmiş bir ücret ödemeleri hizmeti sunan işletme açısından bir zararın doğmasına neden olacaktır. Bu zarar ise, bu hizmetlerden hiç yararlanmayanların ödedikleri vergilerle kapatılacaktır (Nadaroğlu, 1978: 131-132).

Kamusal hizmetlere ödenen fiyatın nasıl belirlenmesi gerektiğine ilişkin bir başka konu daha vardır. Su, doğalgaz, ulaşım gibi hizmetlerin sunumu bugün belediyelerin tekeli altındadır. Talep esnekliği düşük olan bu malların fiyatının saptanmasında kâr maksimizasyonu amacına göre davranılması ve buna bağlı olarak tekel rantı sağlanması son derece kolaydır. Ancak, kamusal hizmetler için alınacak ücretlerin bu şekilde saptanması sosyal amaçlarla ters düşer. Talep esnekliği düşük olan mal ve hizmetlere uygulanan fiyat, normal piyasa fiyatlarının ne kadar üzerinde ise fiyat o ölçüde vergi etkisi yaratır (Akdoğan, 2002:107). Benzer şekilde, hizmetlerden yararlanan düşük gelirli vatandaşlar, aynı hizmetten yararlanan yüksek gelirli vatandaşlara göre gelirleriyle orantılı olarak daha fazla vergi ödemek zorunda kalacaklardır (Nadaroğlu, 1978:133).

KAMUSAL MAL VE HİZMETLERİN TİCARİLEŞMESİ

Her alanda etkisi daha da derinlere kazınan yeni-sağ anlayışın etkileri ne yazık ki kamusal hizmetlerin ve onun bir parçası olan belediye hizmetlerinin sunum biçimine de yansımıştır. Kamusal hizmet sunumu artık ticari bir faaliyet olarak algılanmaktadır. Ticarileşme kısaca piyasanın ürettiği yöntemlerin kamusal hizmet sunumu alanına uygulanması olarak tanımlanabilir.

Bu değişim özellikle genel toplum düzeninde devletin rolünün ne olması gerektiği yönündeki farklı algılamalarla çok yakından ilgilidir. Güler (2005) sosyal devletin ekonomik ve toplumsal yaşama kamusal araçlarla doğrudan ve dolaylı olarak müdahale etme yetkisiyle donatılmış olduğunu ve bu yetki ile kamusal hizmetlere vergilendirme aracılığı ile finansman sağladığını; ancak, günümüzün düzenleyici devletin ise ekonomik ve toplumsal yaşama kamusal araçlarla doğrudan veya dolaylı olarak müdahale etmediğini ve ekonomik ve toplumsal yaşamın kapitalist üretim ilişkileri ile düzenlenmesinin koşullarını sağladığını belirtmektedir. Düzenleyici devlet anlayışının kamusal hizmetlerin fiyatlandırılması alanındaki etkilerine/sonuçlarına ilişkin kanıt bulmak da zor değildir.

Ataay'a göre (2007:376-377) kamusal hizmetlerin sunumunda dört farklı yöntem vardır:

1. Kamusal hizmetin kamu örgütlenmesiyle görülmesi ve hizmetin finansmanının kamusal olarak sağlanması;
2. Kamusal hizmetin kamu örgütlenmesiyle görülmesi ve hizmetin finansmanının hizmeti kullananlardan alınan ücretle karşılanması;
3. Kamusal hizmetin özel kişi veya kurum/kuruluşlarca görülmesi ve hizmetin finansmanının hizmeti kullananlardan alınan bedelle karşılanması;
4. Kamusal hizmetin, kamu tarafından özel kişi veya kurum/kuruluşlardan satın alınması ve hizmetin finansmanının kamusal olarak sağlanması.

Kamusal hizmetlerin finansmanının devlet bütçesinden mi yoksa fiyatlandırma yoluyla mı karşılanacağı bölüşüm ilişkileri açısından önemlidir (Ataay, 2007: 376). Çünkü finansmanın kamusal olarak sağlandığı modellerde, herkesin gelir düzeyine göre vergi ödediği varsayımı altında, toplumun varlık kesimlerinden toplumun yoksul kesimlerine kaynak transferi sağlanmaktadır. Bu durum kamusal mal ve hizmetlerin ticarileşmesi durumunda söz konusu olmayacaktır, çünkü fiyat piyasa koşullarına göre belirlenecektir. Dolayısıyla özelleştirme ve ticarileşme nedenleri itibarıyla (etkin ve verimli hizmet sunumu gibi) teknik bir konu gibi tanıtılmaya veya aktarılmaya çalışılsa da sonuçları itibarıyla oldukça siyasi bir konudur.

Benzer bir değerlendirme Emrealp ve Horgan (1993: 10) tarafından da yapılmaktadır: kamu yönetimi bazı temel hizmetlere sübvansiyon sağlayarak, kaynakların düşük gelirli gruplar lehine dağıtılmasını amaç edinmelidir. Kamu sektörünün fiyat politikasında çapraz-sübvansiyon vardır ve fiyat politikaları aracılığı ile yüksek gelirli vatandaşlar düşük gelirli vatandaşlara sübvansiyon sağlamış olurlar. Kamusal hizmetlerin ticarileşmesi ve piyasa koşullarına göre belirlenmesi bu tür dar-gelirli gruplar lehine olan uygulamaların son bulması anlamına gelmektedir.

Kamusal mal ve hizmetlerin ticarileşmesinin diğer bir etkisi ise kullanıcı niteliğindeki değişimdir. Çukurçayır ve Eski (2004: 418) yeni-sağ taraftarlarına göre serbest piyasa sistemi içinde ve ona uygun bir anlayışla sunulacak olan kamu hizmetinden yararlanacak bireylerin artık birer *vatandaş* değil *müşteri* olduğunu ifade etmektedirler.

Kamusal mal ve hizmetlerin ticarileşmesinin bir başka sonucu ise emek süreciyle olan ilişkilerinde yatmaktadır. Keskinok'a göre (2010: 36) dolaylı ücret olarak sayılabilecek olan kamusal hizmetlerin azaltılması ve alanının daraltılması, emeğin dolaylı yollardan sömürülmesini derinleştirmiştir.

Kamusal mal ve hizmetlerin ticarileşmesi sonucunda bu mal ve hizmetler, kullanım değerinin hızla metalaşması nedeniyle, piyasa malı haline gelmiş ve değişim değerleri ön plana çıkmıştır. Bu değişime bağlı olarak kamusal mal ve hizmetlerin fiyatı artmıştır (Keskinok, 2010: 37). Bu duruma bir örnek olarak doğalgaz fiyatlarındaki artışa bağlı olarak Ankara'daki ailelerin doğalgaz tüketimini bırakıp tekrar kömür kullanmaya başlaması verilebilir.

Sönmez (2009) belediyenin sunduğu mal ve hizmetlerin ticarileşmesi sonucunda oluşan fiyat artışına ilişkin şu örneği vermektedir: 2003-2008 döneminde bazı kentsel mal ve hizmetlerdeki fiyat artışı aynı döneme ait TÜFE artışının (%69) çok üzerindedir. Doğalgaz fiyatı %177, kömür fiyatı %148, metro ücreti %114, vapur ücreti %107 artmıştır. Görür'e (2002: 395) göre ise su hizmetlerinin ticari bir nitelik kazanması içme suyu hizmetinden kâr elde edilmesini gündeme getirmiştir ve belediyeler suyu bir piyasa malı gibi fiyatlandırmıştır. Bunun en iyi göstergelerinden biri Büyükşehir Belediyelerine bağlı işletmelerde suyun satışından %10'dan az olmayacak şekilde kar sağlanmasıdır. Başka bir örnek ise birçok temel tüketim maddesinde KDV oranı %8 iken su hizmetlerinden alınan KDV oranının %17 olmasıdır.

Sönmez (2009) daralan dünya ekonomisinin bir sonucunun da kamu finansmanını sağlamaya dönük olarak kamusal mal ve hizmetlerin fiyatlarının daha da artacağını söylemektedir. Güler de (1997: 70) benzer bir değerlendirme yaparak yeni kurulan ekonomik sistemin en önemli getiri ve kâr kaynağının tüketici ödemeleri olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuç olarak kamusal mal ve hizmetlerin ticarileşmesi ve buna bağlı olarak oluşan kamusal mal ve hizmetlerindeki fiyat artışından en çok etkilenen kesim bu mal ve hizmetlere en çok ihtiyaç duyan toplumun dar gelirli ve yoksul kısmıdır.

BELEDİYE HİZMETLERİNİN FİYATLANDIRILMASI: ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Çalışmanın bu bölümünde Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından karşılığında bedel alınmak suretiyle sunulan üç hizmetin fiyatlandırılması incelenmiştir. Bu hizmetler: su, ulaşım ve doğalgaz hizmetidir. İlk bölümde, su hizmeti için Ekim 2001 - Ekim 2011, ulaşım hizmeti için Haziran 1998 - Eylül 2011 ve doğalgaz hizmeti için ise Aralık 2004 - Eylül 2011 tarihleri arasındaki fatura ve bilet ücretleri mercek altına alınmıştır. Her üç hizmet için de ödenen birim hizmet fiyatındaki artış aynı dönem için geçerli olan enflasyondaki artışla karşılaştırılıp aradaki fark ortaya konmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, her üç hizmet için de hizmet bedellerindeki ve enflasyondaki değişim doğrusal yöntemle modellenerek mevcut ve olması gereken fiyat belir-

lenmiştir. Belirlenen bu fiyatlar üzerinden her üç hizmet için daha önce ifade edilen dönemler için ödenmesi gereken ve halihazırda ödenmiş toplam bedeller ve aralarındaki fark varsayımsal bir tüketim miktarına göre hesaplanmıştır.

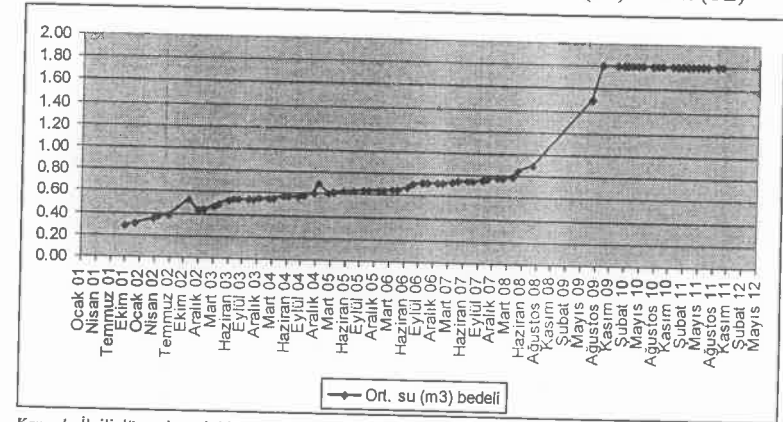
Su, Ulaşım ve Doğalgaz Hizmetlerinin İncelenmesi

Su Hizmeti: Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından vatandaşlara gönderilen su faturaları incelendiğinde toplam su faturasının şu beş kalemin toplamından oluştuğunu görülmektedir:

1. Su bedeli,
2. Atık su bedeli,
3. Şube yolu bedeli,
4. Yukarıdaki üç kalemin toplamından alınan KDV, ve
5. Çevre temizlik vergisidir.

Su Bedeli: Ekim 2001 - Ekim 2011 arasındaki m^3 başına alınan su bedeli incelendiğinde Ekim 2001'de 0,28 TL olan suyun m^3 'ünün Ekim 2009'da 1,80 TL'ye yükseldiği görülmektedir.

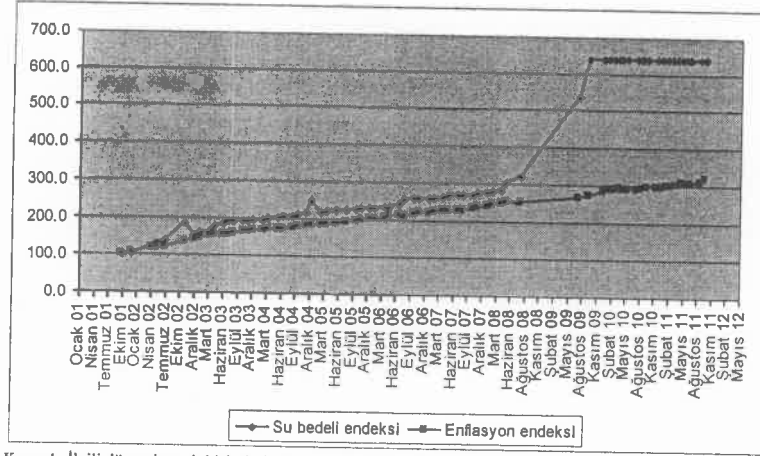
Grafik-1. Ekim 2001- Ekim 2011 Arası Ortalama Su (m^3) Bedeli (TL)

Kaynak: İlgili dönemlere ait kişisel olarak toplanmış faturalar.

Su bedelindeki artış Ekim 2001-Ekim 2011 arasında gerçekleşen enflasyon artışıyla karşılaştırıldığında, su bedelindeki artışın enflasyonun çok üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Grafik-2'den de anlaşılacağı üzere yukarıda adı geçen dönemde enflasyon endeksi 3,2 katına çıkarken, su bedeli endeksi 6,4 kat artmıştır.

Grafik-2. Ekim 2001- Ekim 2011 Arası Su Bedeli ve Enflasyon Endeksleri

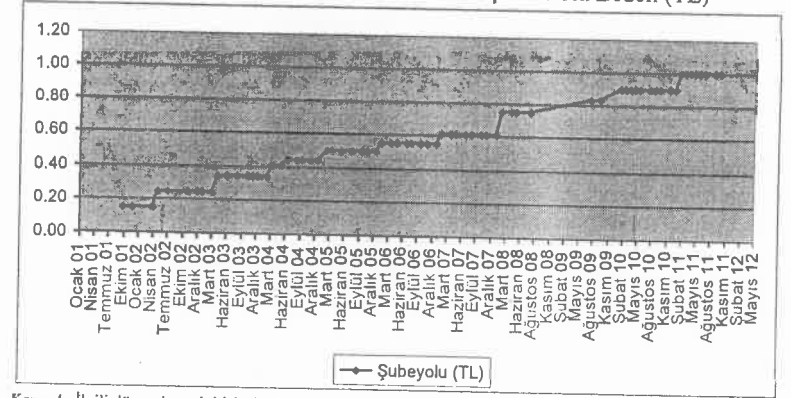

Kaynak: İlgili dönemlere ait kişisel olarak toplanmış faturalar;
TÜİK, 1994 Temel Yıllı Tüketici Fiyatları Endeks Rakamları.

Atık Su Bedeli: Faturalardaki atık su bedeli, toplam su bedelinin %50'si olarak gerçekleşmektedir.

Şube Yolu Bedeli: Şube yolu bedeli ise, faturalara sabit ücret olarak yansıyan bir bedeldir. Ekim-2001 tarihinde 0,15 TL olan şube yolu bedeli Şubat-2011 tarihinde 1,00 TL olmuştur.

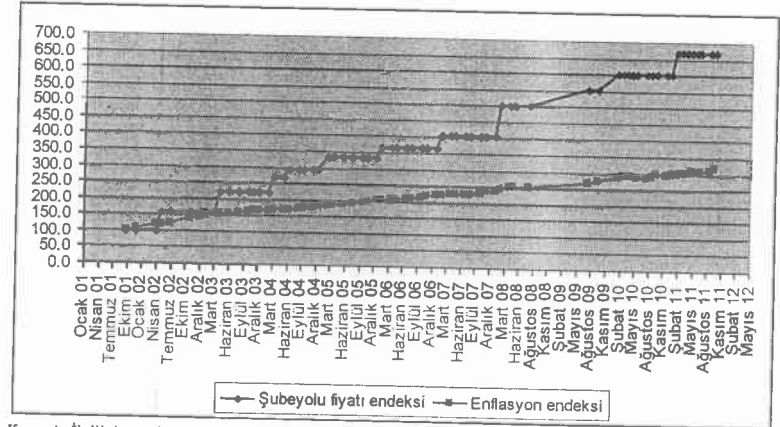
Grafik-3. Ekim 2001- Ekim 2011 Arası Şube Yolu Bedeli (TL)

Kaynak: İlgili dönemlere ait kişisel olarak toplanmış faturalar.

Şube yolu bedelindeki artışı enflasyon artışı ile karşılaştırdığımızda söz konusu artışın enflasyonun çok üzerinde olduğu görülmektedir. Ekim 2001- Ekim 2011 tarihleri arasında enflasyon endeksi 3,2 kat artarken şube yolu bedeli endeksi 6,7 kat artmıştır (Grafik-4).

Grafik-4. Ekim 2001- Ekim 2011 Arası Şube Yolu Bedeli ve Enflasyon Endeksi

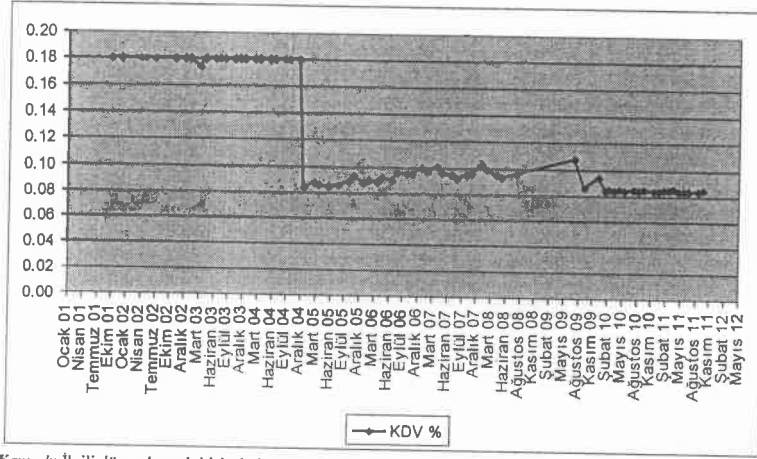

Kaynak: İlgili dönemlere ait kişisel olarak toplanmış faturalar;
TÜİK, 1994 Temel Yıllı Tüketici Fiyatları Endeks Rakamları.

¹ Mayıs-2012 tarihinde şube yolu bedeli 1,15 TL olarak tahsil edilmiştir.

Katma Değer Vergisi: Su bedeli, atık su bedeli ve şube yolu bedelinin toplamı üzerinden alınan KDV oranı başlarda %18 iken bu oran Ocak-2005 tarihi itibarıyla %8-%10'lara çekilmiştir (Grafik-5). Su bedelinden alınan KDV oranının düşmesi tüketiciler açısından olumlu bir gelişme olsa da, su bedelindeki aşırı artıştan dolayı KDV oranındaki azalmanın tüketiciye olumlu yansımalarının sınırlı olduğu ortadadır.

Grafik-5. Ekim 2001- Ekim 2011 Arası Su Faturalarındaki KDV Oranı (%)

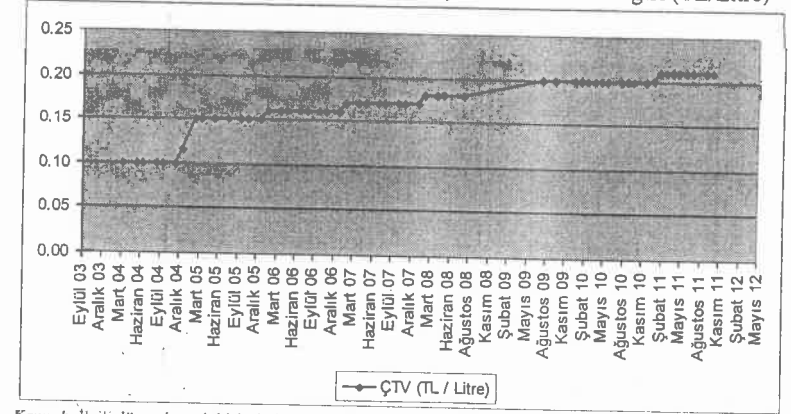

Kaynak: İlgili dönemlere ait kişisel olarak toplanmış faturalar.

Çevre Temizlik Vergisi²: Çevre temizlik vergisi tüketilen su miktarı üzerinden alınan bir vergi olup Mart-2004 tarihinden itibaren uygulanmaktadır. İlk uygulamaya konulduğu tarihlerde litre başına 0,10 TL/m³ olan çevre temizlik vergisi Şubat-2011 tarihinden itibaren 0,21 TL/m³ olarak tahsil edilmektedir.

² Mayıs-2012 tarihinde çevre temizlik vergisi 0,23 TL/m³ olarak tahsil edilmiştir.

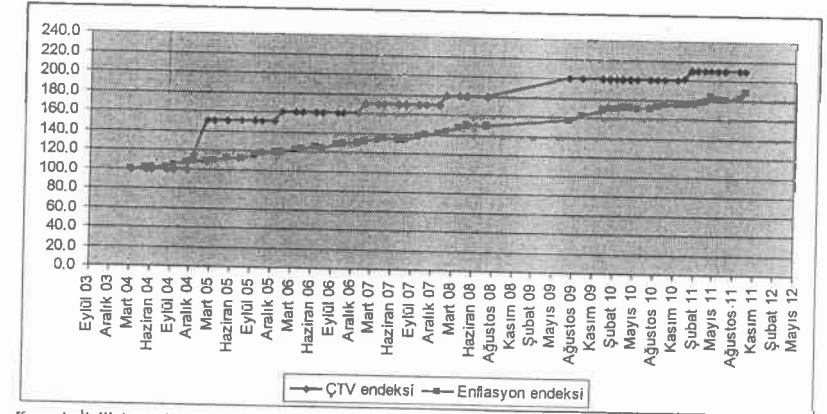
Grafik-6. Nisan 2004- Ekim 2011 Arası Çevre Temizlik Vergisi (TL/Litre)

Kaynak: İlgili dönemlere ait kişisel olarak toplanmış faturalar.

Grafik-7'de belirtildiği üzere, daha önceki örneklerde olduğu gibi çevre temizlik vergisindeki artış da enflasyonun üzerindedir. Nisan 2004- Ekim 2011 tarihleri arasında enflasyon endeksi 1,9 kat artarken aynı dönem için tüketilen litre başına alınan Çevre Temizlik Vergisi 2,1 kat artmıştır.

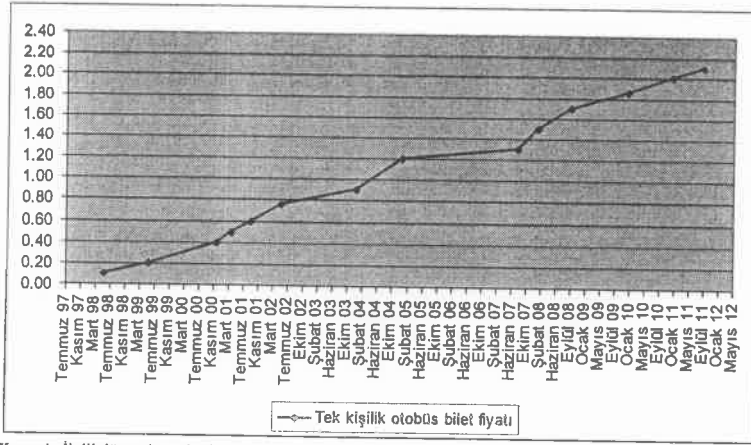
Grafik-7. Nisan 2004- Ekim 2011 Arası Çevre Temizlik Vergisi ve Enflasyon Endeksi

Kaynak: İlgili dönemlere ait kişisel olarak toplanmış faturalar; TÜİK, 1994 Temel Yıllı Tüketici Fiyatları Endeks Rakamları.

Ulaşım Hizmeti: Haziran 1998-Eylül 2011 arasındaki belediye otobüs fiyatları incelendiğinde, bilet fiyatlarının 0,10 TL'den 2,10 TL'ye çıktığı görülmektedir.

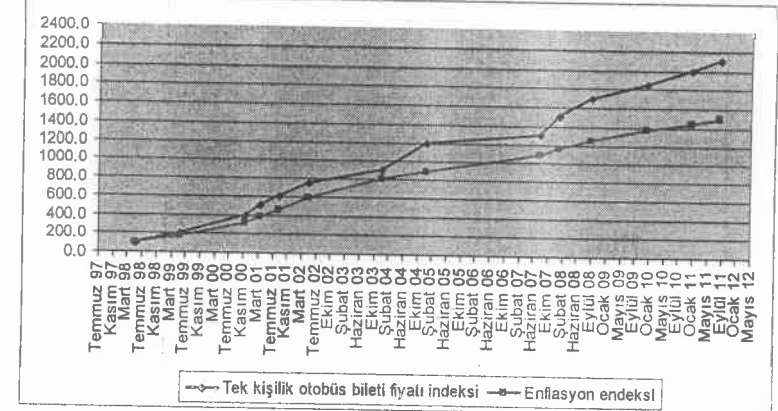
Grafik-8. Haziran 1998 - Eylül 2011 Arası Tek Kişilik Otobüs Bileti Fiyatı (TL)

Kaynak: İlgili dönemlere ait kişisel olarak toplanmış faturalar.

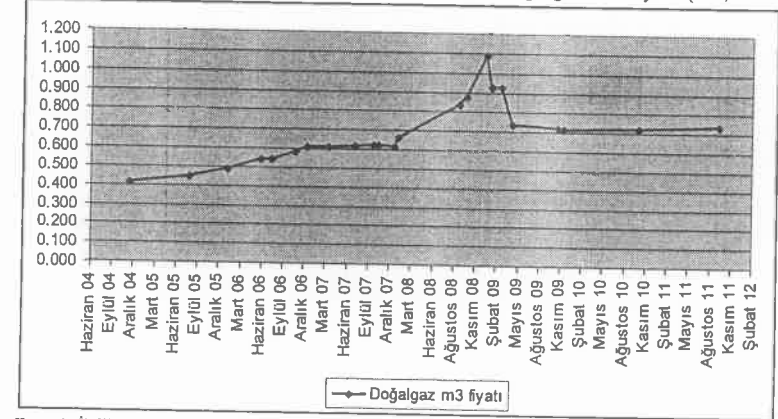
Grafik-9'dan da anlaşılacağı üzere, ulaşım fiyatındaki artış, enflasyon artışı ile karşılaştırıldığında; artışın yine enflasyonun üzerinde olduğu görülmektedir. Haziran 1998 – Eylül 2011 tarihleri arasında tek kişilik otobüs fiyatı indeksi 21 kat artarken enflasyon endeksi 15 kat artmıştır.

Grafik-9. Haziran 1998 – Eylül 2011 Arası Tek Kişilik Otobüs Bileti Fiyatı ve Enflasyon Endeksi

Kaynak: İlgili dönemlere ait kişisel olarak toplanmış faturalar; TÜİK, 1994 Temel Yıllık Tüketici Fiyatları Endeks Rakamları.

Grafik-10. Aralık 2004-Eylül 2011 Arası Doğalgaz m³ Fiyatı (TL)

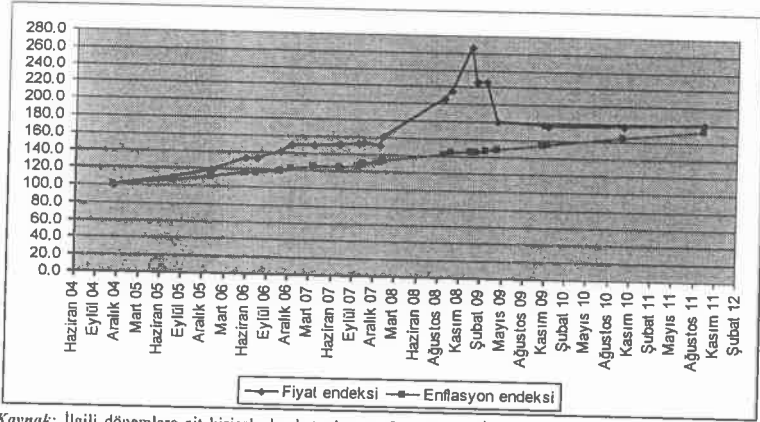

Kaynak: İlgili dönemlere ait kişisel olarak toplanmış faturalar

Doğalgaz Hizmeti: Aralık 2004 - Eylül 2011 arasındaki doğalgaz metreküp fiyatları, 0,40 TL'den 0,74 TL'ye yükselmiştir. Ancak, burada dikkat çeken nokta doğalgaz metreküp fiyatının 2009 yılı başında 1,10 TL'ye yaklaşmasıdır.

Doğalgazın metreküp fiyatındaki artış oranının, enflasyonun üzerinde olduğu görülmektedir. Özellikle 2009 yılı başında söz konusu farkın dikkate değer biçimde arttığı izlenmiştir. Ocak 2009 tarihinde, Aralık 2004 tarihiyle karşılaştırıldığında doğalgazın m³ fiyatı 2,7 kat artarken aynı dönem için enflasyon endeksi 1,5 kat artmıştır.

Grafik11. Aralık 2004- Eylül 2011 Arası Doğalgaz m³ Fiyatı ve Enflasyon Endeksi

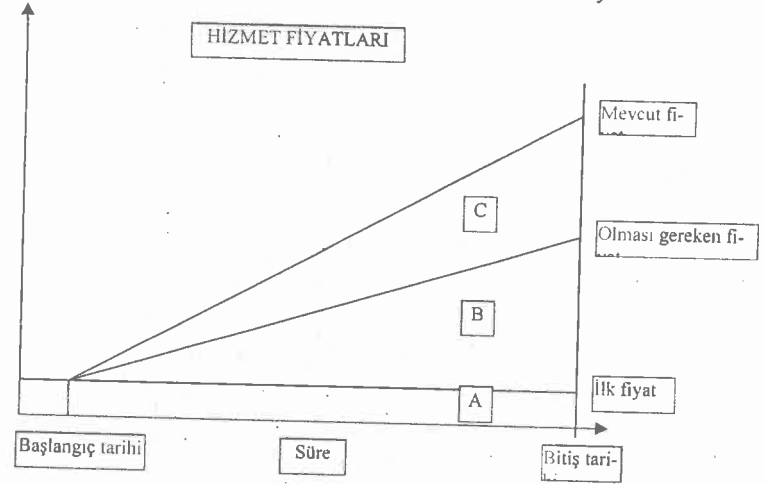

Kaynak: İlgili dönemlere ait kişisel olarak toplanmış faturalar; TÜİK, 1994 Temel Yıllı Tüketici Fiyatları Endeks Rakamları.

Ne Kadar Fazla Ödedik

Aşağıdaki şekilden de anlaşılacağı üzere başlangıçtan şimdiki zamana kadar mevcut fiyatlarla belediye hizmetleri için ödediğimiz bedel A+B+C alanı ile, enflasyon artışına göre başlangıçtan bugüne ödememiz gereken bedel ise A+B alanı ile temsil edilmektedir.

Şekil-1. Mevcut ve Olması Gereken Hizmet Fiyatları

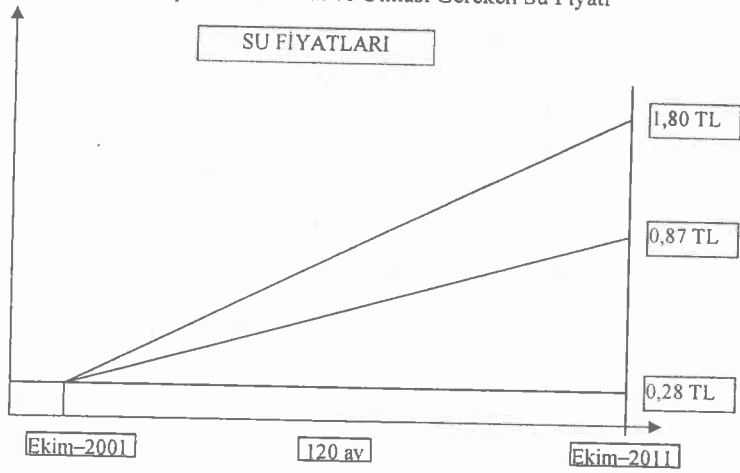
Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne sunduğu hizmetler için ödenen fazla ücretleri daha iyi anlatmak için hayali bir aile daha yardımcı olacaktır. Bu aile ayda;

- 10 m³ su tüketsin,
- 100 defa otobüse binsin (iki kişi için),
- 100 m³ doğal gaz kullansın.

Buna göre su faturaları açısından Ekim-2001 – Ekim-2011 tarihleri arasında (120 ay) ayda 10 m³ su kullanan bir aile, çıplak su bedeli için 690,00 TL ödemesi gerekirken, bu bedelin yaklaşık %80 fazlası olan 1248,00 TL ödemiş, yani 558,00 TL fazla ödemiştir. Bu duruma su bedelinin yarısı kadar olan atık su bedeli de eklendiğinde fazladan ödenen para (558,00+279,00) 837,00 TL'yi bulacaktır.

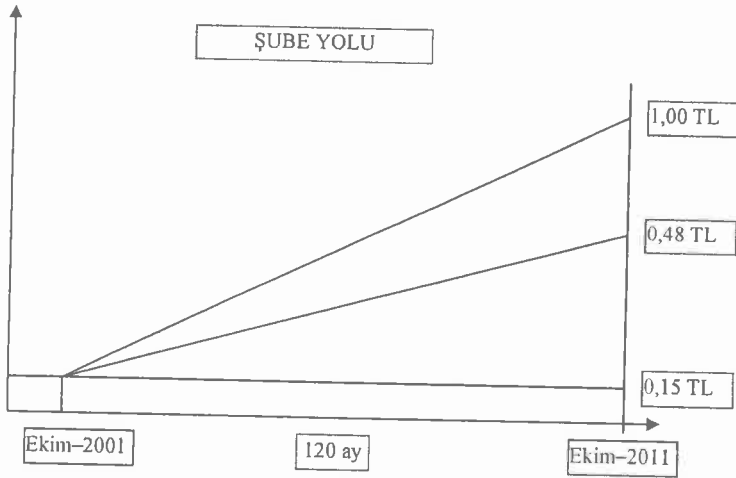
³ Mayıs-2012 tarihinde doğalgaz bedeli 0,964 TL/m³ olarak tahsil edilmiştir.

Şekil-2. Mevcut ve Olması Gereken Su Fiyatı

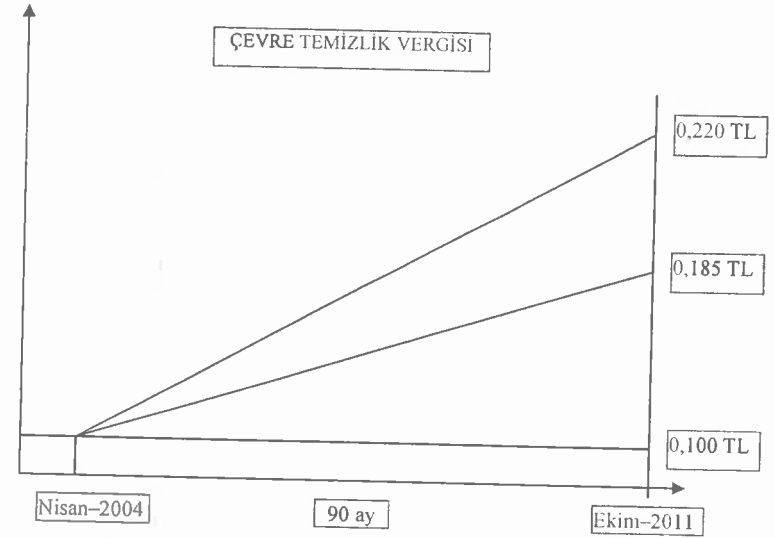
Ekim-2001 – Ekim-2011 tarihleri arasında (120 ay) bir ailenin şube yolu bedeli olarak ödediği miktar 69,00 TL'dir. Oysa enflasyon oranı dikkate alındığında ödenmesi gereken tutar, 37,80 TL'dir. Buna göre ödenmesi gereken tutarın yaklaşık 1,8 kat düzeyinde ödeme yapılmıştır.

Şekil-3. Mevcut ve Olması Gereken Şube Yolu Fiyatı

Nisan-2004 – Ekim-2011 (90 ay) tarihleri arasındaki 10 m³ su tüketen bir aile tarafından ödenen çevre temizlik vergisi tutarı 144,00 TL'dir. Buna karşın enflasyon artışına göre hesaplanan ödenmesi gereken tutar ise 128,25 TL'dir. Dolayısıyla Nisan-2004 – Ekim-2011 (90 ay) tarihleri arasında bu aile 15,75 TL fazladan çevre temizlik vergisi ödemiştir.

Şekil-4. Mevcut ve Olması Gereken Çevre Temizlik Vergisi

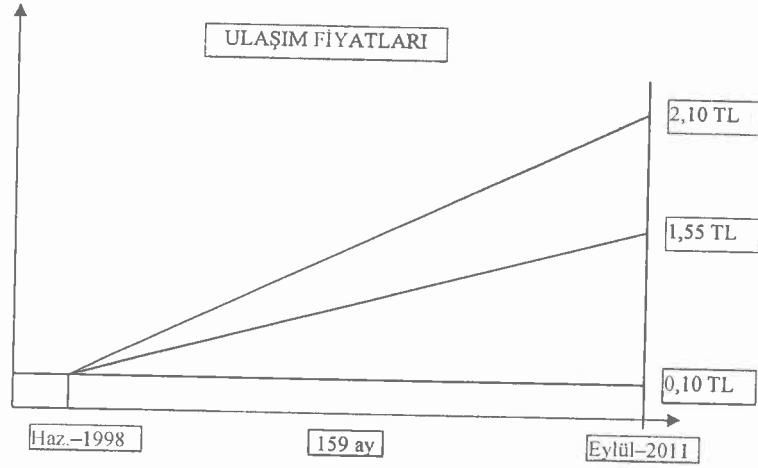

Su bedeli, atık su bedeli, şube yolu bedeli ve çevre temizlik vergisi bedelleri göz önüne alındığında Ekim-2001 – Ekim-2011 dönemini kapsayan 120 aylık zaman dilimi içinde ayda 10 m³ su tüketen bir aile, KDV dahil olarak, 1.040,23 TL fazladan bedel ödemiştir.

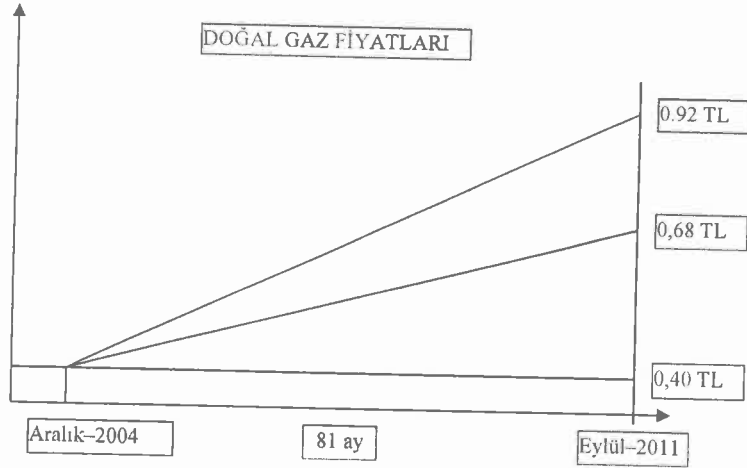
Ulaşım maliyetlerine bakıldığında toplu taşıma için Haziran 1998 – Eylül 2011 tarihleri arasında (159 ay) ayda 100 binış yapan bir aile toplam 17.490,00 TL ödemiştir. Ancak, bu bedel aynı zaman dilimi için ödenmesi gereken bedelin (13.118,00 TL) %33 daha fazlasıdır. Başka bir deyişle yukarıda belirtilen dönem için bir aile fazladan 4.372,00 TL ödemiştir.

Şekil-5. Mevcut ve Olması Gereken Ulaşım Fiyatı

Aralık-2004 – Eylül-2011 tarihleri arasında (81 ay) doğalgaz için ödenmesi gereken bedelin %22 kadar fazlası ödenmiştir. Dolayısıyla, ayda ortalama 100 m³ doğalgaz kullanan bir aile bu dönem içinde 4.374,00 TL ödemesi gerekirken, 5.346,00 TL (972,00 TL fazladan) ödemiştir.

Şekil-6. Mevcut ve Olması Gereken Doğalgaz (m³) Fiyatı

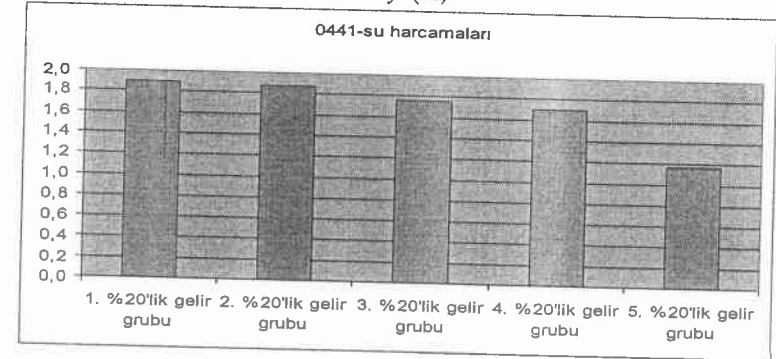
Bugün Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde su, doğalgaz ve toplu taşıma için düzenli kullanıcı sayısı 1.000.000'nun üzerindedir. En iyimser yaklaşımla Belediyenin her bir hizmet için ayda 1\$ fazla para aldığını varsaysak, Belediye bu üç hizmetten ayda 3.000.000\$ fazladan gelir elde etmektedir. Hepimiz için küçük görünen bedeller bir araya geldiğinde Belediye için büyük bir gelir kaynağı olmaktadır.

FAZLADAN ÖDENEN KAMUSAL HİZMET BEDELLERİNİN OLASI ETKİSİ

Belediye hizmetlerinden üçü (su, doğal gaz ve ulaşım) için hane halkı düzeyinde yapılan harcamaların toplam harcamalar içindeki payının incelenmesi bu hizmetler için fazladan ödenecek ücretlerin toplumsal kesimler üzerinde nasıl etkiler yaratabileceğinin ortaya konması açısından önemlidir.

%20'lik gelir grupları dikkate alındığında su için yapılan harcamanın toplam harcamalar içindeki payının gelir grupları zenginleştikçe azaldığı görülmektedir. En zengin %20'lik grup gelirlerinin %1,2'sini su için harcarken, en yoksul %20'lik grup gelirlerinin %1,9'unu su için harcamaktadır. Bu nedenle su fiyatlarındaki artış en çok dar gelirli vatandaşların harcamalarını etkilemektedir. Çünkü daha önce belirtildiği gibi toplumun dar gelirli kısmı gelirlerinin daha büyük bir kısmını su harcamalarını karşılamak için kullanmaktadır. Buna bağlı olarak su fiyatlarındaki artışı karşılamak üzere bütçeden daha fazla pay ayrılması hane halkının örneğin gıda gibi diğer ihtiyaçlarını karşılamak üzere daha az harcama yapması sonucunu doğuracaktır.

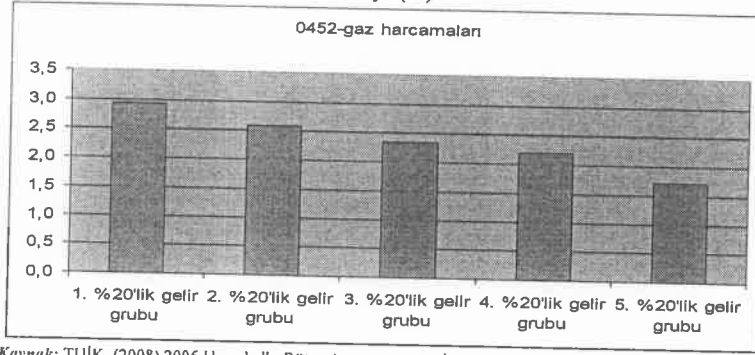
Grafik-12. Su İçin Yapılan Harcamaların Toplam Harcamalar İçindeki Payı (%)

Kaynak: TÜİK, (2008): 88-93.

Tıpkı su harcamalarında olduğu gibi, doğal gaz harcamaları için ayrılan pay da düşük gelir gruplu kesimler arasında en yüksektir. En zengin %20'lik gelir grubu gelirlerinin %1,7'sini gaz için harcarken en yoksul %20'lik grup gelirlerinin %2,9'unu gaz için harcamaktadır. Bu da doğal gaz fiyatlarındaki artışın en çok dar gelirliileri etkileyeceğini göstermektedir.

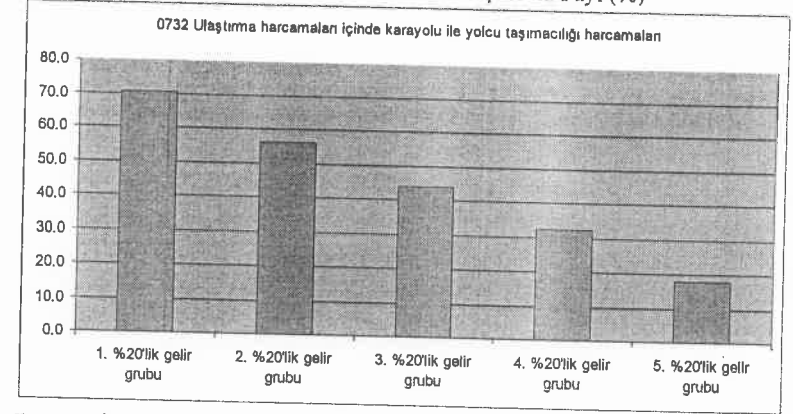
Grafik-13. Gaz İçin Yapılan Harcamaların Toplam Harcamalar İçindeki Payı (%)

Kaynak: TÜİK, (2008) 2006 Hane halkı Bütçe Araştırması, TÜİK: Ankara, p:88-93.

Ulaştırma için yapılan harcamalar dikkate alındığında gelir dağılımından daha fazla pay alan grupların daha çok ulaştırma harcaması yaptığı görülmektedir. %20'lik gelir grupları için ulaştırmaya ayrılan pay sırasıyla %5,2; %7,4; %9,9; %12,6 ve %19,7'dir. Gelir arttıkça ulaştırmaya ayrılan payın toplam harcamalar içindeki oranının artması doğaldır. Ancak, ulaştırma harcamaları içinde şehir içi toplu taşıma da kapsayan karayolu ile yolcu taşımacılığı harcamalarının incelendiğinde gelir arttıkça karayolu ile yolcu taşımacılığı harcamalarının toplam ulaştırma harcamaları içindeki payı azalmaktadır. Başka bir deyişle toplu taşıma fiyatlarındaki artışlar, alt gelir gruplarının ulaştırma harcamalarını daha ciddi biçimde etkilemektedir.

Grafik14. Karayolu İle Yolcu Taşımacılığı İçin Yapılan Harcamaların Toplam Ulaştırma Harcamaları İçindeki Payı (%)

Kaynak: TÜİK, (2008): 88-93.

Şurası çok açıktır ki; belediye tarafından sunulan her üç hizmet (su, doğal gaz ve ulaşım) için, hizmet fiyatlarındaki artış en çok alt gelir grubundaki vatandaşları etkileyecektir. Bu üç alanda yapılan harcama artışı giyim, gıda, eğitim, sağlık gibi diğer alanlarda yapılacak olan harcamaların azaltılmasına neden olacaktır.

NEDEN?

Ankara Büyükşehir Belediyesinin sunduğu hizmetler için aşırı fiyatlandırma yapmasının birkaç nedeni olabilir. Bunlardan birincisi belediye bu fiyatlandırmayı başka alanlardaki harcamalarını finanse etmek için kullanabilir. Başka bir deyişle plansız ve programsız yaptığı harcamaların maliyetini, sunduğu hizmetleri aşırı fiyatlandırarak karşılar. Örneğin, Ankara Büyükşehir Belediyesi sosyal yardımlar başlığı altında vatandaşın bir cebine koyduğu yardımların maliyetini belediye hizmetlerini aşırı fiyatlandırarak vatandaşın diğer cebinden aldığı paralarla; ya da Ankara'yı özel arabalar için otobana çeviren yeraltı geçişlerin bedelini halk otobüslerine binen vatandaşın aldığı bilet ücretiyle karşılar.

Hizmetlerin aşırı fiyatlandırılmasının bir başka nedeni ise özelleştirme girişimleri olabilir. Özelleştirme son zamanların kamu yönetimi açısından moda bir kavramdır ve birçok siyasetçi özelleştirmeyi kamu yönetimi açısından tek kuruluş olarak görmektedir. Kamusal hizmetlerin aşırı fiyatlandırılması söz konusu hizmetleri sunan kurum veya kuruluşu kârlı yapmak suretiyle özelleştirme için çekici bir çehreye büründürmektedir.

Üçüncü bir nedense, kentsel yönetim maliyetlerinin artmasıdır. Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde (pergel kanunundan⁴ önceki duruma göre) hektara düşen kişi yoğunluğu tablo-1'den de görüleceği üzere 1985, 1998 ve 2006 yılında sırasıyla 74,2; 62,2 ve 56,5'tir. 1985 yılında 2.300.000 kişi 31.000 hektar alanda yaşarken 2006 yılında 3.131.000 kişi 55.427 hektarlık bir alanda yaşamaya başlamıştır. Başka bir deyişle, Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde 1985 yılında 100 kişi 1,3 hektarda yaşarken, 2006 yılında 1,8 hektarda yaşamaya başlamıştır. Kısaca yaşam alanlarındaki yoğunluk oldukça azalmıştır. Ancak, yoğunluğun azalması ise kentsel yönetim maliyetlerini arttırmaktadır. Çünkü kentsel altyapılar ağ (network) tipi yatırımlardır. Başka bir deyişle sistemde boşluk ya da kopukluk olamaz. Bu nedenle, kentsel alanda yoğunluk azaldıkça; yani aynı miktarda kişi daha geniş bir alanda yaşamaya başladıkça bu aynı miktarda kişi için, alanın büyümesine bağlı olarak, daha fazla altyapı yatırımının yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla, yaygın kentlerin yönetim maliyetleri derli-toplu (compact) yerleşimlere göre daha yüksektir (Çalışkan, 2004:96). Daha önce ifade edildiği gibi aynı miktarda kişiye hizmet etmek için daha fazla su ve doğalgaz borusu döşenmeli, daha fazla yol açılmalı ve toplu taşıma araçları daha uzun mesafeler kat etmelidir. Belediye ise, bu maliyet artışını sunduğu hizmetleri aşırı fiyatlandırarak vatandaşa yansıtır.

Tablo-1. Ankara'da Kentsel Yoğunluğun Yıllara Göre Değişimi

Yıl	Alt Bölge	Nüfus	Alan (ha)	Hektara düşen kişi	100 kişi kaç hektarda yaşıyor
1985 (s:70)		2.300.000	31.000	74,2	1,3
1998 (s:70)		2.800.000	45.000	62,2	1,6
	Merkez (s:533)	629.000	5.555	113,2	
	Batı (s:547)	903.000	21.009	43,0	
	Güney Batı (s:576)	112.000	4.834	23,2	
	Güney (s:596)	241.000	5.834	41,3	
	Doğu (s:632)	350.000	6.825	51,3	
	Kuzey (s:663)	896.000	11.370	78,8	
2006 toplam		3.131.000	55.427	56,5	1,8

Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı (2006).

⁴ 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun geçici madde 2'de tanımlanan sınırlar şöyledir: Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte; büyükşehir belediye sınırları, İstanbul ve Kocaeli ilinde, il mülki sınırlarıdır. Diğer büyükşehir belediyelerinde, mevcut valilik binası merkez kabul edilmek ve il mülki sınırları içinde kalmak şartıyla: nüfusu bir milyona kadar olan büyükşehirlerde yarıçapı otuz kilometre; nüfusu bir milyondan iki milyona kadar olan büyükşehirlerde yarıçapı otuz kilometre; nüfusu iki milyondan fazla olan büyükşehirlerde yarıçapı elli kilometre olan dairenin sınırı büyükşehir belediyesinin sınırını oluşturur.

SONUÇ

Hizmetlerin aşırı fiyatlandırılmasından avantaj sağlayan mali kaynak yaratma anlamında Ankara Büyükşehir Belediyesi veya özelleştirme yoluyla hizmet sunum hakkını elde eden işletmeler; dezavantajlı konuma sürüklenen ve süreçten zararlı çıkan ise özellikle, gelirinin büyük bir bölümünü belediye hizmetleri için harcayan yoksul ve düşük gelirli Ankaralılarıdır.

Buna ek olarak Tablo-2'de de görüldüğü gibi 31.01.2010 tarihi itibarıyla Hazine mahalli idarelerden vadesi geçmiş alacağının yaklaşık %60'ını Ankara Büyükşehir Belediyesi ve ona bağlı kuruluşlardan olan alacağı oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Ankara Büyükşehir Belediyesinin Hazineye olan borçlarının bir kısmının da zaman içinde silindiği unutulmamalıdır.

Tablo 2. 31.01.2010 Tarihi İtibarıyla Hazine Alacak Stoku (*1.000 TL)

	Vadesi Geçmiş Alacaklar	Mahalli idareler toplamı içindeki %	Ankara BŞB toplamı içindeki %
Ankara Büyükşehir Belediyesi	2.388.352	32,7	56,3
ASKİ - Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi	281.154	3,9	6,6
EGO Genel Müdürlüğü (ANKARA)	1.573.232	21,6	37,1
Ankara BŞB Toplamı	4.242.738	58,2	100,0
Mahalli İdareler Toplamı	7.294.945	100,0	

Kaynak: www.hazine.gov.tr adresinden Şubat 2010 tarihinde erişilen "Hazine Alacak Stoku.xls" dosyası

Kurtuluş (2006:126) "Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 2002 yılında bütçe gelirleri nominal olarak gerilemesine rağmen yatırımları artış trendine devam etmiş; bütçe fazlası açığa dönüşmüştür" değerlendirmesinde bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, Abdurrahman (2002), *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi: Ankara.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı (2006) *2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu: Etütler ve Müdahale Biçimleri*, Ankara
- Ataay, Faruk (2007), *Yerel Yönetim Reformu ve Hizmetlerin Özelleştirilmesi; TMMOB, Yerel Yönetimde Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*: Ankara içinde, s:373-380.
- Bülbül, Duran (2006), *Yerel Yönetimler Maliyesi*, Gazi Kitabevi: Ankara.
- Çalışkan, O. (2004), *Urban Compactness: A study of Ankara Urban Form*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çınar, Tayfun ve Ayman Güler, Birgül (2004), *Yerel Maliye Sistemi*, TODAİE: Ankara.

- Çukurçayır, M. Akif ve Eski, Hülya (2004), Müşteri-Vatandaş İnkilemi ve Yerele Yanışması: Hemşeri Mi? Müşteri Mi?; Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, İİBF Yerel Yönetimler Kongresi: "Düinden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma" Bildiriler Kitabı: Çanakkale içinde, s:417-424.
- Emrealp, Sadun ve Horgan, Drew (1993), *Belediyelerde Alternatif Hizmet Sunma Yönetimleri*, TOKİ ve IULA-EMME: İstanbul.
- Görer, Nilgün (2002) *İçme Suyu ve Kanalizasyon Hizmetleri Sunumu Üzerine Bir Değerlendirme*; TODAİE, Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı: Ankara içinde, s:379-396.
- Güler, Birgül Ayman (1997), Küreselleşme ve Yerelleşme: Yerel Altyapı Sektörü, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 6 (3), s:66-77.
- Güler, Birgül Ayman (2005), Sosyal Devlet ve Yerelleşme, http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/fa0860e83a4c3a7_ek.pdf, (16.05.2012).
- Keskinok, H. Çağatay (2010), *Özelleştirme ve Yerel Yönetimler*; ŞPO, Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı: Ankara içinde, s:35-43.
- Kurtuluş, Barış (2006), Türkiye'de Belediyelerin Mali Yapısı ve Harcamalarının Finansmanı, DPT: Ankara.
- Nadaroğlu, Halil (1978), *Mahalli İdareler: Felsefesi, Ekonomisi, Uygulaması*, İstanbul.
- Sönmez, Mustafa (2009) Neoliberal Belediyeciliğe Karşı Halkın Belediyeciliği, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=21537, (16.05.2012).
- Tortop, Nuri (1988) *Mahalli İdareler*, Ankara.
- TUİK (2008) 2006 *Hane halkı Bütçe Araştırması*, TUİK: Ankara.
- www.hazine.gov.tr etki alanından Şubat 2010 tarihinde erişilen "Hazine Alacak Stoku.xls" dosyası.